

Laki Ildikó – Szabó Tamás (szerk.)

Agglomerációs várostérségi tanulmányok

Nagyvárosi, városi és települési dilemmák
a 21. században

*A borítón található
„Königsbergi hidak rejtélye” című festmény
Zongor Gábor műve*

Széman György (1965-2017) emlékére

Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége – Homo Oecologicus Alapítvány
Budapest, 2017

Szerkesztő: Dr. Laki Ildikó, Dr. Szabó Tamás
A kiadvány szakmailag lektorált

ISBN 978-963-12-8621-2 (nyomtatott)
ISBN 978-963-12-8622-9 (elektronikus)

A kiadvány a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége
és a Homo Oecologicus Alapítvány közös kiadásában valósult meg

A szerkesztők ezúton szeretnék köszönetüket kifejezni a kötet megszületését
támogató alábbi magyarországi helyi önkormányzatoknak, mint a projekt

feletti védnökséget vállalt településeknek:

Budapest Főváros Önkormányzata – mint kiemelt fővédnök

Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzat

Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzat

Szigetszentmiklós Járásszékhely Város Önkormányzat

Halásztelek Város Önkormányzat

Rácalmás Város Önkormányzat

Edelény Járásszékhely Város Önkormányzat

Etyek Nagyközség Önkormányzat

Szügy Községi Önkormányzat

Tartalom

Bevezetés	8
Zongor Gábor: Város és vidéke, illetve a városkörnyéki közpolitikai kapcsolatok alakulása	
Magyarországon	10
A tanácsrendszer mint előzmény	10
Az önkormányzati rendszer kialakulása, változása	13
A települési helyzetről	14
A városiasodás, várossá nyilvánítások	16
Várossá nyilvánítás 1885-től Magyarországon	19
1990. január 1-jén városok száma 166	20
Megyei jogú városok - A modern városok	21
A kistérségi társulások felértékelődése	23
Városkörnyék helyett többcélú kistérségi társulások	25
A járásokról	35
A közeli előzményekről	35
Jársók születése	36
A járások jellemzői	37
A járások lakosság száma	39
A járási településszámok	40
A kialakult helyzetről	40
Változtatási javaslatok	42
Felhasznált irodalom	44

Laki Ildikó: Agglomerációs kérdések Budapest vonatkozásában	45
Bevezetés	45
A budapesti agglomeráció története	48
„Agglomeráció és szerepkör”	52
Összegzés	62
Felhasznált irodalom	63
Gyergyák Ferenc: Budapesti Közlekedési Szövetség – Remény és kudarc	65
Budapest és agglomerációja: mit értünk agglomeráción?	65
Budapest agglomerációs övezete	66
Regionális Közlekedési Szövetségek: mi is az a regionális közlekedési szövetség?	68
Regionális közlekedési szövetségek Európában	69
A Budapesti Közlekedési Szövetség – Budapesti Közlekedésszervező Nonprofit Kft. ...	70
Előzmények	70
A Budapesti Közlekedési Szövetség megalakulása, működése	75
A Budapesti Közlekedési Szövetség megszűnése, utóélete	79
Felhasznált irodalom	82
Kelő Johanna: A járási hivatalok és járási feladatellátás rendszere – különös tekintettel a városi és megyei jogú városokban található járási hivatalok hatásköri különbségekre	84
Bevezetés	84
A járások, járási hivatalok kialakításának jogszabályi háttere	85
A járások kialakításánál érvényesíteni kívánt kormányzati célok és szempontok	87
A járások kialakításának hatása az önkormányzatiságra	88
A járások, járási hivatalok sajátosságai	89
A járási hivatalok jogállása	90
Hatásköri megoszlás a kezdetekben	90
Kezdeti irányítási nehézségek	92
Települési ügysegédi rendszer	93
Integrált ügyfélszolgálati rendszer, kormányablakok/okmányirodák	93
Járási Védelmi Igazgatás	95
Struktúraváltozás: külső-belső integráció 2015	96

Szakhatósági eljárások és kapcsolódó szakkérdések	96
Járási (fővárosi kerületi) hivatalok megerősítése 2016–2017.	98
Kiemelt és nevesített „nagyvárosi” területi államigazgatási kompetenciák	99
Kihívások	100
Távlatok, lehetőségek	101
Összegzés	102
Felhasznált irodalom	103

Kaiser Tamás: Városrégiók Angliában: újabb fejezet aszimmetrikus devolúció

folyamatában	105
Bevezetés	105
Az angol regionalizáció felívelése és lassú enyészete	108
A konzervatív többségű kormány területpolitikai fordulata:	
lokális terek a régiók helyén	112
Helyi Vállalkozási Partnerségek	112
A városokkal kötött megállapodások	114
Az egyesült önkormányzatok	115
A devolúciós megállapodások	118
Manchester, az éltanuló: a „Devo Manc”	119
A „Devo Manc” előzményei	119
A „Devo Manc” tartalma	120
Az egészségügy és a szociális ellátás devolúciója	122
Kihívások, megoldandó problémák	124
Devolúciós megállapodások a 2015-ös parlamenti választások után	125
Következtetések	128
Felhasznált irodalom	130

Csider László: Az önkormányzati lakásgazdálkodás múltja, jelene és jövőbeli perspektívái

különösen a fővárosban és a megyei jogú városokban	133
Bevezetés	133
Lakásállomány és lakhatás Magyarországon mint kiindulási bázis	135
A lakáspolitikai és lakásmobilitás dimenziója	138
Városrész-rehabilitációk mint a városi lakás piac és lakásgazdálkodás kiemelt projektjei ...	140

A helyi önkormányzatok pozíciói a magyarországi lakáspiacon	141
Önkormányzati tulajdonú lakások bérbeadása	142
Önkormányzati tulajdonú lakások értékesítése és felújítása	143
Lakáspolitikai és lakásmobilitás a főváros illetve agglomerációjában	144
Lakásmobilitás a megyei jogú városokban az ezredfordulót követően	146
Összegzés – az önkormányzati lakásgazdálkodás jelene és jövőbeli lehetőségei	148
Felhasznált irodalom	149

Bujdosó András: Az egységes központi címregiszter szerepe és lehetőségei a településeken,

különösen a városok, nagyvárosok igazgatásában	150
Bevezetés – az egységes központi címregiszter, mint a modern állam- és önkormányzati igazgatás hatékony eszköze	150
A címregiszter-rendszer közigazgatási használatának alapelvei	151
Az egységes címregiszter-rendszer kialakításának folyamata Magyarországon	157
Az egységes központi címregiszter-rendszer működésének sajátosságai	162
Összegzés – az egységes központi címregiszter hatásainak szintetizálása és a továbblépés lehetőségei	170
Felhasznált irodalom	171

Szabó Tamás: A hatékony nagyvárosi kormányzás lehetőségei Magyarországon

az új önkormányzati törvény elfogadását követően. Egy kutatás margójára... ..	173
Bevezetés – hazai városkörnyéki kapcsolatok mint kutatási terület	173
Egy empirikus kutatás gondolatának megszületése; a kutatás alapvető paraméterei	175
A kutatási minta paraméterei	177
A „nagyvárosi” és városkörnyéki települési kutatási csoportok	178
A városkörnyéki települési kérdőívek országos szintézise	179
A „szükségességi” dimenzió vizsgálata országos összevetésben	180
A „tapasztalati dimenzió” vizsgálata országos összevetésben	181
A városkörnyéki kérdőívek térségi szintézise	183
A „szükségességi” dimenzió térségi-regionális eredményeinek szintetizálása	183
A „tapasztalati” dimenzió térségi-regionális eredményeinek szintetizálása	184
A városkörnyéki kérdőívek jogállás szerinti szintézise	186
A „szükségességi” dimenzió önkormányzati jogállás szerinti szintetizálása	186

A „tapasztalati” dimenzió önkormányzati jogállás szerinti szintetizálása	186
A városkörnyéki kapcsolatokhoz ajánlott közpolitikai eszközök értékelése	187
Agglomerációs önkormányzati tanács	188
Agglomerációs pénzügyi alap	189
Az ÖNET nagytérségi, regionális szintű kiterjesztése	189
Speciális agglomerációs tudásanyag	189
Városkörnyéki gazdasági kapcsolatok (klaszterek)	189
Közös önkormányzati konzorciumok	190
A várostérségi közpolitikai eszközök országos értékelése	190
Közpolitikai eszközök megítélése térségi és önkormányzati jogállás alapján	191
Vélemények és attitűdök	191
Utószó	193
Felhasznált irodalom	194
Kitekintés. Interjú Debrecen megyei jogú város polgármesterével	197
A szerzők és szerkesztők rövid szakmai önéletrajza	203

Laki Ildikó

Agglomerációs kérdések Budapest vonatkozásában

„A város arculatát, „imágóját” nyilvánvalóan nem csupán vizuálisan érzékelhető jellegzetességi, városképi látványai határozzák meg. Ide tartozik létesítményeinek állapota, a benne lakók társadalmi megoszlása, utcáinak mindennapi élete sok minden mással együtt.”

(Preisich Gábor, 1998)

Bevezetés

Budapest és agglomerációjának jelenkori helyzetét bemutatni nem egyszerű feladat. A főváros és környéke, szuburbánuma, agglomerációja évtizedek óta foglalkoztatja a kutatókat, városeelemzőket, egyfelől a gazdasági, másfelől a területi és ehhez szorosan kapcsolódóan a társadalmi kérdések változásának szemszögéből.

A Budapesti Agglomeráció a fővárost és a városkörnyéki agglomerálódó településeket egyaránt magába foglaló – múltjában, jelenében és jövőjében – egymáshoz sok szállal kapcsolódó, egymásra utalt, de közigazgatásilag megosztott térség. Itt él a magyarországi lakosság 27,8%-a, azaz 2 743 333 fő (2016).

Ugyanakkor az agglomeráció szerkezetét, illetve tagozódását a fővárostól való távolságon kívül a természeti viszonyok, a forgalmi folyások, a helyi társadalmi viszonyok is meghatározzák. E tartalom jegyében azonban nem mehetünk el amellett, hogy magát a fogalmat széleskörűen értelmezzük és körbejárjuk.

Az agglomerálódás leginkább – napjainkban is – a fejlődő területek sajátossága. E folyamat során abszolút koncentráció lesz jellemző, növekszik mind a város népessége, mind pedig az egész városrégió, illetve koncentrálnak a vállalatok. A kereskedelmi és ipari létesítmények város köré települése (kitelepülése) a városi gazdaságosságon túl, a területi terjeszkedés egyik lehetséges útjává válik. Az agglomeráció fogalma így a népességkoncentráció elve mellett a különböző mechanizmusok, intézményi működések együttesét is jelenti.

Amennyiben a KSH Agglomerációk, település együttesek című kiadványban foglaltakat vesszük alapul – Kőszegfalvi György gondolatait beépítve – úgy az alábbiak szerint határozhatjuk meg az agglomerációt:

„Az agglomerációk olyan településstruktúrák, ahol az ott elhelyezkedő településekben népességyarapodás, jelentősebb lakásépítési tevékenység figyelhető meg. Az 1990-es évtizedben végbement folyamatok azt jelzik, hogy a gyarapodó népességszám és lakásépítési tevékenység nem a központokra, hanem az azokat övező településekre jellemző: a központoktól a népesség – különböző okok miatt – kitelepedik a környék településeire, illetve más térségekből a bevándorlás ide irányul, lakást ezeken a településeken épít. Az aktív népesség munkahelyei (jelentős többségében) a központban található. A központ és a közvetlen közelében fekvő települések között sokrétű funkcionális kapcsolatok jönnek létre (munkahely-lakóhely, vállalkozási-gazdasági, kereskedelmi-piaci stb.). Az intenzív agglomerálódási folyamat eredményeként összefüggő, fizikailag egybeépült településtest alakul ki, a települések egymással összenőnek.” (KSH, 2014)

Perger Éva a közigazgatás oldaláról alkotta meg az agglomeráció fogalmát, véleménye szerint az „agglomerációk többnyire közigazgatási határokkal tagolt, ugyanakkor szoros társadalmi gazdasági és funkcionális-területi kapcsolatokkal egységbe fogott településcsoportok. Az agglomerációk a városiasodás, városfejlődés (urbanizáció) folyamatában alakultak ki, mely során a korábban önálló települések összefonódnak és a nagyváros „kinövi” határait, illetve a nagyváros vonzáskörzetében új települések alakulnak.” (Térport, Perger, 2006)

Ezzel szemben az Országos Területfejlesztési Koncepció (2005) inkább gazdasági, mintsem területi típusú tartalommal található. „A főváros és elővárosi gyűrű alkotta budapesti agglomeráció az ország legversenyképesebb területe, legfontosabb kapcsolódási pontja, amely egyedülállóan alkalmas arra, hogy rajta keresztül hazánk egésze bekapcsolódjon az európai, ill. a globális gazdasági, társadalmi, kulturális vérkeringésbe. Alapvető célkitűzés, hogy a budapesti metropolisztérség harmonikus együttműködésben, nemzetközi gazdasági, kereskedelmi-pénzügyi és kulturális-idegenforgalmi szerepköre révén versenyképes nagyváros, a közép-európai térség meghatározó, a kelet-közép európai térségvezető szervezőközpontja, a Kárpát-medence gazdasági centruma legyen.” (OTK, 2005)

A Demográfiai fogalomtár a népességtudomány megközelítését használja, eszerint az „agglomeráció olyan településcsoport, amelyen belül a központ és a közelében fekvő települések között sokrétű és szoros kulturális, gazdasági, kommunális és szolgáltatási kapcsolatok jönnek létre. Az agglomerációk kialakulásában komoly szerepet játszik a nagyobb városokból a város környéki községekbe és kisvárosokba irányuló migráció.” (Demográfiai fogalomtár, 2015)

Korábban jellemző volt a környező települések városokhoz csatolása (pl. Nagy-Budapest létrehozása), később az agglomerációk lehatárolása, ma már a városi gazdaságok tercializálódásával, a falvak funkcióvesztésével, a szuburbanizációval általánossá vált a vá-

ros környéki kapcsolatok szorosabbá válása, így ezt a funkcionális összetartozást is meg kell jeleníteni a térstruktúrában.” (Faragó, 2008)

Peter Hagett (2001) az agglomeráció fogalmát az agglomeráció tényezőivel magyarázza, így a gazdasági tartalomnak ad különösen fontos szerepet, szerinte „a gazdaság nagyfokú tömörüléséből fakadó előnyöket együttesen hívjuk agglomerációs tényezőknek.

Az értelmezési kereteket bővíti az a nagyvárosi agglomerációra érvényes meghatározás, amely az 1970-es években került a településtudománnyal foglalkozók fókuszába. Eszerint az agglomeráció létrejöhet a nagyváros bázisán, azaz egy nagyváros körül, amelyet egyközpontú vagy monocentrikus agglomerációnak nevezünk. Az agglomerációk másik típusa az azonos nagyságú városok fejlődése – egy azonos nagyságú település együttese.

„Az ilyen agglomerációknak valójában nincs egy közös központja, hanem a város együttes egyes településeinek megmaradnak és továbbfejlődnek a központjai, vagyis több egyenrangú központ funkcionál. Ezt az agglomerációt nevezük több központú vagy policentrikus agglomerációnak.” (Bernát, Bora, Fodor, 1973)

(Megjegyzendő: a több központú vagy policentrikus agglomerációnál gyakori a környékbeli kisebb települések elnyelése.)

Végül az agglomerációs fogalmak és folyamatok körének zárásaként egy olyan fogalom kerül meghatározásra, amelyben az agglomerációt úgy határozhatjuk meg, minthogy közigazgatásilag még önálló települések egyre erőteljesebben kötődnek a nagyvároshoz, amelyben aktív szerepet kapnak a munkahelyi, a kereskedelmi és közlekedési kapcsolatok. Ezt a folyamatot erősítik a szuburbanizációban meginduló népességmozgások nagyvároson belüli folyamatok, továbbá az ezt követő folyamatok (a lakóövezetek kialakulása, a bevásárlóközpontok kialakulása stb.). *„Ezáltal a nagyváros területe egyre jobban növekedik, miközben a kisebb településekkel szinte összenőtt, az így létrejött településegyütteseket nevezük agglomerációnak.”* (Szűcsné, Szűcs, 2007)

Összességében tehát az agglomeráció tulajdonképpen egy olyan aktív, mindennapi kapcsolatokat működtető rendszer, melyben a települések mindennapjait még mindig meghatározza az agglomeráció középpontjában (gazdasági, társadalmi és területi szempontból) elhelyezkedő település – jelen esetben Budapest. A meghatározó erő elsősorban a városodás, városiasodás, a települések fejlődése, egyéni szerepének kialakítása, a térségi viszonyrendszerek létrejötte, de kevésbé erőteljes a települések egymással való kapcsolata, az egymás közötti feladatok felosztása. Domináns kérdés ugyanakkor a valódi funkcionális, a települések valódi együttese.

Az agglomeráció fogalmát gyakran azonosítjuk a szuburbanizációval. A szakirodalom egy csoportja a szuburbanizációt a nagyobb városokból a város környéki községekbe és kisvárosokba irányuló migrációként tekinti, mely éppen az agglomeráció kialakulása-

ban megjelenő szereplő. *„A szuburbanizáció folyamatát a növekedés (a teljes népesség növekedése), valamint a városok belső szerkezetének struktúraváltása gerjeszti. A nagyvárosok számos lakója már nem ugyanabban a városi térben él és dolgozik, az agglomerációban inkább lakását választja, és munkahelyére máshova ingázik. A szuburbiák olyan lakott területek, amelyek vagy egy város külső peremén vagy a város közigazgatási határán kívül vagy a konurbáció külső elemein helyezkednek el.”* (Térport, 2017) *A szuburbanizáció folyamata az 1990-es éveket követően vált jellemzővé. A szuburbiát leggyakrabban – a várossal egységes rendszernek tekintve – humánökológiai alapon határozzák meg. E megközelítésben a szerzők jelentős hányada az elővárost kizárólag csak lakóhelynek tartja. A humánökológiai megközelítés másik irányvonala a függés elvét emelte ki, a szuburbia várostól – annak javaitól, szolgáltatásaitól – való függvényében látja el, amelynek mértékét leggyakrabban a központi városba való ingázók arányával fejezik ki.”* (Tímár, 1999)

A szuburbanizáció, ahogy ezt a hazai jogi környezet, valamint a nemzetközi szakirodalom határozza meg: a népesség és tevékenységek (ipar, szolgáltatások) városközpontból a város környéki településekre történő költözésének folyamata. Leghangsúlyosabban a népesség központból való kiáramlása jellemzi, de a gazdasági funkciók esetében is megfigyelhető e folyamat. A szuburbanizáció folyamatát a növekedés (a teljes népesség növekedése), valamint a városok belső szerkezetének struktúraváltása gerjeszti.

Mindezen fogalmak a hazai agglomerációs tendenciák alapjául szolgálnak. Tulajdonképpen az agglomeráció létrejötte a szuburbanizációs folyamatok megvalósulásának köszönhető. Ezáltal egy komplex tevékenység jön létre, mely mind az adott területi egység településeinek gazdasági, mind pedig társadalmi életére kihatással van.

E fogalmi keretek tulajdonképpen megalapozzák, és némileg érthetővé teszik az agglomeráció legfőbb tartalmi vonalát. Egy olyan tartós területi jelenségről kell ez esetben beszélni, mely valójában folyamatosan újabb és újabb fogalmi kiegészítéseket kap, illetve beékelődnek új jelenségek, melyek tovább bonyolítják ezen agglomerálódási folyamat megértését. Mindenesetre e folyamatban a társadalmi aspektus ugyanolyan fontos szerepet kap, mint a különböző területi változások, alakulások.

A budapesti agglomeráció története

„A 20. századi nagyvárosok fejlődése a társadalmi-gazdasági fejlődés szerves részévé vált, sőt ma már annak feltételrendszeréhez tartozik. A fejlődés irányításának, vagy legalábbis befolyásolásának igénye politikai kérdés, amivel minden társadalomnak szembe kell néznie. Felbomlik a tradicionális város, és az új termelési mód kedvez a funkciók területi differenciálódásának.” (Meggyesi, 2005)

A budapesti agglomeráció kialakulásának története Pest, Buda és Óbuda 1873-ban történt egyesítésével kezdődött. „Az iparosodó városban a munkahelyek számának növekedése egyes időszakokban meghaladta a munkavállalók számát, mely a fővárosba vonzotta a vidéki munkaerőt. Mindez a főváros környéki településekre is aktívan hatott, ennek köszönhetően a főváros körül elhelyezkedő települések lélekszáma jelentősen emelkedett.

Budapest és rohamosan terjeszkedő elővárosi (agglomerációs) övezete „viszonyának” rendezésére már a századforduló környékén születtek elképzelések.

Harrer Ferenc 1908-ban javaslatot dolgozott ki a közigazgatás megreformálására, ezt azonban mind Pest megye, mind a főváros oldaláról megtámadták és elvetették. A Budapesti Agglomeráció kérdése az első világháborút követően lekerült a napirendről. E problémát Harrer Ferenc 1933-ban ismét felvetette, s majd ezt követően 1937-ben megszülte a „*Városrendezésről és az építésügyről*” szóló törvény, mely a budapesti elővárosok rendezését a Fővárosi Közmunkatanács hatáskörébe utalta.

A koncepciókban mai fogalmakkal mérve is modern közigazgatási elképzelések körvonalazódtak a belső városi mag, a hozzá szorosan kapcsolódó elővárosok és a falusias jellegű „védőövezet” egységes közigazgatási szervezetének kialakítására.

1950-ben végül létrejött Nagy-Budapest, 23 városkörnyéki település fővárosi közigazgatási területéhez csatolva. A nagyváros létrehozását kevésbé a főváros és agglomerációjának szerves összefonódása motiválta, mint politikai megfontolások: ezzel kívánta ugyanis a szocialista államhatalom biztosítani a városi lakosság megfelelő munkástársadalmi összetételét. Tíz évet kellett várni ahhoz, hogy érvénybe lépjen az első, a főváros egészére érvényes Általános Rendezési Terv. Ez a késelem hűen tükrözte az akkori várospolitika irányát, mely csak nagyon kis mértékben segítette elő az egykori elővárosok integrációját.

A főváros új pozíciót, megyei jogállást kapott, a kerületek önálló tanácsokat, a környező települések Pest megye, egyben különböző Pest megyei járások részévé váltak. Saját sorsuk irányításában gyakorlatilag nem vehettek részt. Budapest és környéke 1960-an jóváhagyott általános városrendezési terve a főváros határától mintegy 15 km távolságon belül fekvő 64 települést tekintett Budapest agglomerációs övezetének. Az 50-es, 60-as évek az urbanizációs folyamat felgyorsulásának évei voltak, a főváros térségének irányába tartó bevándorlás még a 70-es években is folytatódott.

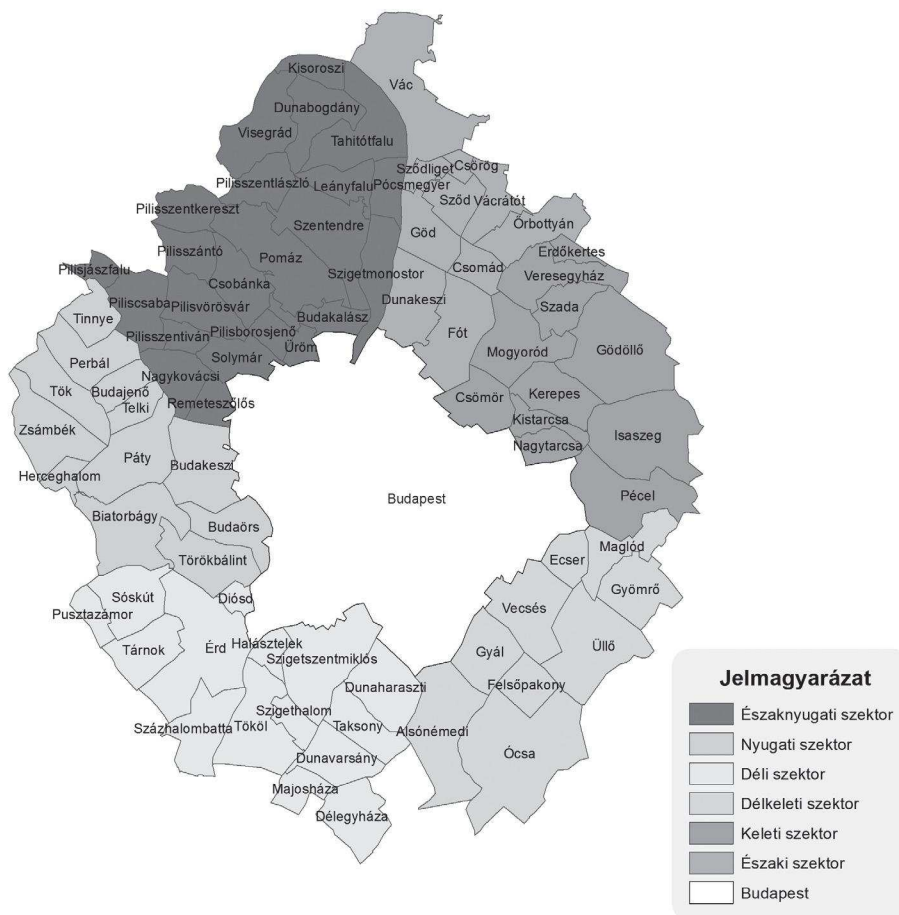
1960-ban elkészült Budapest Általános Rendezési Terve, amely a külső területek fejlesztését tűzte ki célul. „*A Terv kiemelte azt is, hogy az agglomeráció településcsoportjai csápszerűen fűződnenek fel a fejlesztésre kijelölt városrészközpontok valamelyikére, mindamelllett, hogy e települések a jövőben sem válhatnak Budapest részévé.*” (Kocsis, 2009)

„A budapesti agglomeráció első hivatalos lehatárolása 1971-ben történt. Ekkor az 1005/1971. (11.26.) számú kormányhatározat Budapesttel együtt 45 települést sorolt a főváros agglomerációjához.” (Gergely, 2009) E lehatárolás alapjául a közlekedési és rekreációs kapcsolatok erőssége, valamint az ingázás mértéke szolgált Magyarországon. A lehatárolás sokáig vita tárgya volt, a későbbi tudományos vizsgálatok egyre inkább azt bizonyították, hogy a lehatárolásánál új szempontokat is figyelembe kell venni.

A nyolcvanas évek mind a budapesti agglomeráció fejlődésében, mind a közigazgatás átalakulásában bizonyos fordulatot hoztak. 1984-ben megszűntek a járások. Ezzel, valamint a tanácsi gazdálkodás merev szabályainak feloldásával újabb lépés történt egy önkormányzati rendszer kiépítése felé. Ez a rendszer már a főváros és környékének közigazgatási felosztását is érintette, mivel néhány agglomerációs város önálló városkörnyéket szervezett Budapest köré.

1989-ben jóváhagyásra került az új fővárosi Általános Rendezési Terv. A terv már számításba vette az agglomerációs gyűrűt, de mindezt sajátos fővárosi nézőpontból tette; az agglomerációs településeknek a fővárost kiszolgáló szerepet szánt, azaz a terv is arra alapozta elképzeléseit, hogy az agglomerációs lakosság továbbra is Budapesten találja meg a munkáját, munkahelyét és a közszolgáltatás jelentős részét.

1990-ben az Országgyűlés, az alkotmánymódosítás után megalkotta az 1990. évi LXV. a helyi önkormányzatokról, az 1990. évi LXIV. a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló törvényeket. Az új önkormányzati törvénnyel a megye hatásköre és feladatköre jelentősen csökkent és gyakorlatilag megszűnt a közigazgatási közép szint jellege. Ugyanakkor az agglomeráció települései tehát jogilag teljesen egyenrangúvá váltak a fővárossal és a fővárosi kerületekkel. Az önkormányzati törvény, valamint a fővárosi törvény rendkívül széttöredezett önkormányzati szerkezetet hozott létre Budapest térségében. Az új rendszer nem adott megoldást a településhatárokon túlnyúló közszolgáltatások, illetve területfejlesztési feladatok összehangolására. Bár a törvény ugyan lehetőséget biztosított a helyi önkormányzatok önkéntes együttműködésére, de rövid idő alatt kiderült, hogy az önkéntes együttműködés nem képes kitölteni azt az űrt, amely a regionális koordináció hiányából fakad. A főváros és az agglomerációs települések vonatkozásában az új rendszer meghagyta a főváros és térségének közigazgatási elszakítottágát. Az agglomeráció továbbra is Pest megye keretében maradt, így más – a térséghez nem tartozó önkormányzatokkal – alkotott egy területi közigazgatási egységet. Az önkormányzati törvény a társulások négy formáját ajánlotta fel a települések számára: a körjegyzőséget, a hatósági-igazgatási társulásokat, az intézményirányító társulást, illetve a közös képviselő-testületet. Ezeken az ajánlott lehetőségeken kívül az önkormányzatok bármely más tartalmú társulást, illetve kistérségi, regionális vagy országos érdekszövetséget joga-

1. térkép. A budapesti agglomeráció települései Készítette: Fekete Attila, 2017.

sultak létrehozni. Az önkormányzati együttműködések kiépülésének folyamata a Budapesti Agglomeráció területén csak igen lassan bontakozott ki, és távolról sem nyújtott megoldást az agglomeráció problémáinak kezelésére. A társulások, szövetségek alakítása elsősorban két társulási irányzatot követett. A közvetlenül feszítő – főleg alapellátáshoz, alpinfrastruktúrához, valamint a műszaki infrastruktúra működtetéséhez és fejlesztéséhez kapcsolódó együttműködések mellett megjelentek a települési önkormányzatok laza kistérségi szövetségei is.

A különböző szakmai vizsgálatok már az 1980-as évtized elején jelezték, hogy az agglomerálódási folyamatok túlterjedtek ezen a területen, de az újabb jogszabály csak a

rendszerátvitelt követően, 1997-ben született meg.²¹ 1994 őszén a Magyar Parlament módosította az Önkormányzati Törvényt. Ez a módosított törvény elsősorban a Budapest közigazgatási széttagozottságából eredő problémákra kívánt megoldást adni. A módosítás legnagyobb hibája, hogy semmilyen lehetőséget nem adott a főváros és agglomerációjának közigazgatási összekapcsolására. Pedig a rendszerátvitel után Budapest és a környező települések fejlődése egyértelműen összefonódott (közös gazdasági-társadalmi problémák, társulási kapcsolatok kiépítése), kapcsolatrendszerük sokoldalúvá, kétirányúvá és szorosabbá vált.

A 89/1997. (V.28.) számú kormányrendelet 1997-ben az agglomeráció területéhez a fővárossal együtt összesen 79 települést sorolt, így ma a budapesti agglomeráció hivatalosan 81 települést foglal magában, amelynek nem a területi lehatárolás változása, hanem két-két település szétválása az oka. (Gergely Júlia nyomán)

A napjainkban érvényes lehatárolás 2005-ben készült el, mely az agglomeráció kiterjedését is meghatározta. Ennek értelmében jelenleg a 81 településből álló agglomeráció 38 várost, 11 nagyközséget és 32 községet foglal magába.

„Agglomeráció és szerepkör”

„A Budapesti Agglomeráció tehát a fővárost és 80 városkörnyéki agglomerálódó települést magába foglaló, térszerkezetiileg összefüggő, de közigazgatásilag megosztott térség. Magyarország egyetlen igazi nagyvárosa, mely körül európai mértékben is jelentős nagyvárosi agglomeráció alakult ki.” (BATrT, 2011)

Az agglomerációban az 1990-es évektől jelentős változások következtek be. Mindez köszönhető részben az agglomerációban végbemenő gazdasági változásoknak, részben pedig azoknak a politikai és közigazgatási döntéseknek, amelyek az elmúlt 27 évben eltérő formában, de folyamatosan alakították ezt a kapcsolatot.

Az agglomeráció Budapest és egymáshoz több szállal kötődő, egymásra utalt, de közigazgatásilag megosztott térsége.” (Városfejlesztési koncepció alapján, 2011) E tény ellenére Budapest és a városkörnyéki települések érdemi együttműködése feszültséggel teli és számos megoldatlan problémával küzd.

„A budapesti városi térben lezajló változások eléggé összetett jellegűek. Ennek legfontosabb oka, hogy a nyugat-európai nagyvárosok esetében lezajló folyamatok történelmi indítékok miatt rövid idő alatt, összegyűjtve zajlanak le. A második világháború után a folyamatokat a fennálló szocialista rendszer mesterséges úton a korábbiaktól eltérő irányba terelte.” (Kocsis, 2013)

21 A területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény felhatalmazása alapján

Ez esetben a fővárosi agglomeráció jelenkori (felemás) helyzete érthetőbbé válik. Az agglomeráció komplex leírásában két szempontból történhet a megközelítés. Egyfelől a települések megközelítése szempontjából; itt a városi és községi rangú településtípusok értékelésének modellje az elsődleges, míg másodlagosan a szektorális megközelítésben a szektorok tartalmi oldaláról vizsgálható a települések csoportja. Mindkét modell esetében a valódi agglomerációs kötődés a települések közötti napi kapcsolatokban, intézményhasználatban és a gazdasági formációkban érhető tetten.

„A budapesti munkaerőigények csökkenésével párhuzamosan megállt az agglomeráció extenzív növekedése. A kellemesebb lakókörnyezetet nyújtó agglomerációs térségekben – budai oldal, a Duna menti településsáv, a pesti oldalnak a Gödöllői dombság területére eső északkeleti szektora (lásd később a szektor településeit) – tömegessé vált a jómódú fővárosi lakosság kiköltözése, többnyire vállalkozói alapon szervezett telepekre.” (Enyedi–Horváth, 2002) Ennek következtében a főváros és agglomerációjának lakosság száma az 1990-es évektől folyamatosan emelkedő tendenciát mutat, mely továbbra is két okkal magyarázható: egyfelől a Budapestről történő kiköltözéssel, másfelől az ország különböző részeiről történő beköltözéssel. A fővárosból történő kiköltözés esetén azok a városok és községek részesültek mindig is előnyben, amelyek a fővároshoz közel helyezkedtek el és jó közlekedési úthálózattal rendelkeznek. Az ország más területeiről beköltözőknek e szempont (korábban még) kevésbé volt releváns, Budapest közelsége nem feltétlen jelenti egyértelműen a foglalkoztatásban való aktív szerepvállalását.

Jelenleg az agglomerációs övezet hat szektorra tagozódik, melyeket az égtáj szerinti fekvésük szerint neveztek el. Az északnyugati szektorban található a legtöbb település, a déli szektor a legnépesebb, a városi népesség aránya pedig az északi szektorban a legnagyobb.

SZEKTOR					
Csomád	Csömör	Alsónémedi	Délegyháza	Biatorbágy	Budakalász
Csörög	Erdőkertes	Ecser	Diósd	Budajenő	Csobánka
Dunakeszi	Gödöllő	Felsőpakony	Dunaharaszti	Budakeszi	Dunabogdány
Fót	Isaszeg	Gyál	Dunavarsány	Budaörs	Kisoroszi
Göd	Kerepes	Gyömrő	Érd	Herceghalom	Leányfalu
Örbottyán	Kistarcsa	Maglód	Halásztelek	Páty	Nagykovácsi
Szöd	Mogyoród	Ócsa	Majosháza	Perbál	Pilisborosjenő
Sződliget	Nagytarcsa	Üllő	Pusztazámor	Telki	Piliscsaba
Vác	Pécel	Vecsés	Sóskút	Tinnye	Pilisjászfalu
Vácrátót	Szada		Százhalombatta	Tök	Pilisvörösvár
	Veresegyház		Szigethalom	Törökbálint	Pilisszántó

			Szigetszentmiklós	Zsámbék	Pilisszentiván
			Taksony		Pilisszentkereszt
			Tárnok		Pilisszentlászló
			Tököl		Pócsmegyer
					Pomáz
					Remeteszőlős
					Solymár
					Szentendre
					Szigetmonostor
					Tahitótfalu
					Üröm
					Visegrád

1. táblázat. A budapesti agglomeráció települései szektorok (2016)

Forrás: Saját szerkesztés. Helységnévtár, 2016.

A budapesti agglomeráció szektorális elemzésénél egyértelműen elmondható, hogy a Nyugati és az Északnyugati szektor legnépszerűbb a többi szektor közül, melynek feltételezett oka a társadalmi és területi különbségekben vélhető. E két szektor összlakosságának iskolázottsága és foglalkoztatottsága magas, életminőségi mutatója átlagon felüli. A további négy szektor esetében csak egy-egy településen keresztül tapasztalhatjuk (Vác, Veresegyház, Göd, Gödöllő, Diósd, Érd) mindezt.

A szektorok települései eltérő módon, de gyakran aktívan kapcsolódnak a fővároshoz. A közelebbi települések esetében a kapcsolat szorosnak tekinthető, a napi bejárás vagy ingázás okán, az intézmények és szolgáltatások igénybevétele következtében.

település	1990	2016
Dunakeszi	26 111	42 467
Fót	13 315	19 216
Göd	12 754	18 351
Örbottyán	4048	7062
Vác	34 015	32 981

1. ábra. A fővárosi agglomeráció északi szektorjának városi népességszám-változása

Forrás: Helységnévtár, 2016.

A budapesti agglomeráció északi szektorába 10 település tartozik, melyek közül 5 városi, 5 pedig községi rangú. A szektor városai közül legnagyobb lakosságszám-arány-változást Dunakeszi tudhat magáénak. 1990 és 2016 között 61,5%-os emelkedés látható a település esetében, ugyanakkor a 2001–2011 között a legnagyobb mértékű budapesti kitelepülés által érintett településként szükséges kiemelni.

Dunakeszi mellett további magas lakosságszám-arány-növekedés (57,3%) Órbottyán községe esetében látható. E város 1970-ben jött létre Örszentmiklós és Vácbotyán települések egyesüléséből, városi rangot 2013 januárjában kapott. Jelenkori népesedését e városi rang megszerzése tovább erősítette a szektorban. Fót és Gödöllő esetében 5000–6000 fő közötti lélekszám emelkedés látható 1990–2016 között. Göd 1999-ben, Fót 2004-ben kapott városi rangot, e települések presztízse ezáltal még tovább emelkedett. Az agglomeráció északi, egyben az összes városa közül Vác esetében látható némi lélekszámcsökkenés. Az okok mögött számos feltevés húzódhat, így a település környékére való átköltözés, a Budapest irányába történő vándorlás, illetve népszerűség-csökkenés. E város még mindig stabil funkcióval és városi szereppel rendelkezik az agglomerációban. Ugyanakkor az is állandó kérdés az agglomerációval foglalkozó szakemberek körében, hogy Vác vajon miért tekinthető agglomerációs településnek.

Város Neve	Dunakeszi	Fót	Göd	Órbottyán	Vác
Időpont	1977	2004	1999	2013	1900 előtt

Várossá válás időpontja

település	1990	2016
Gödöllő	28 195	32 437
Isaszeg	8 789	11 264
Kerepes	6 878	9 904
Kistarcsa	9 002	12 383
Pécel	10 751	15 494
Veresegyház	6 373	17 532

2. ábra. A fővárosi agglomeráció keleti szektorának városi népességszám-változása

Forrás: Helységnévtár adatai alapján saját szerkesztés, 2016

A keleti szektor két nagyobb városa Gödöllő és Veresegyház. Gödöllő esetében a városi önállóság komoly szerepet kap, ezáltal az agglomerációs szerepvállalás esetenként csorbulhat.

E város lakossága 26 év alatt 8,7%-kal, míg Veresegyház lakossága közel háromszorosával (275%-kal) emelkedett. Ez utóbbi település esetében az 1990-es évek óta nagymérvű minőségi agglomerációs élettér kialakulásáról van szó.

A szektor harmadik legnagyobb városa, Pécel 1996 óta funkcionál városként. E település esetében is jellemző, hogy városi rangja emelt presztízsén, 1990 és 2016 között közel 50%-kal magasabb a lakosság száma. E település esetében is érvényes az a megállapítás, hogy jelentős igénybevevője a fővárosi munkaerőpiacnak, illetve szolgáltatásoknak. Kerepes és Kistarcsa 1978-ban Kerepestarcsaként jött létre, 1994-ben szétváltak és ma már városként hozzák meg döntéseiket. Kerepes 2013. június 1-jével, Kistarcsa 2005. január 1-jével vált városi rangú településsé. Alapvetően e szektorban csak Gödöllő rendelkezik régmúlta visszatekintő városi címmel, a többi település – hasonlóan az agglomeráció más településeihez – újonnan kinevezett városokként jelennek meg.

város neve	Gödöllő	Isaszeg	Kerepes	Kistarcsa	Pécel	Veresegyház
időpont	1966	2008	2013	2005	1996	1999

Várossá válás időpontja

település	1990	2016
Gyál	17 641	23 152
Gyömrő	11 494	17 236
Maglód	7868	12 037
Ócsa	7903	9 247
Üllő	9038	11 774
Vecsés	18 106	20 673

3. ábra. A fővárosi agglomeráció délkeleti szektorának városi népességszám-változása

Forrás: Saját szerkesztés. Helységnévtár, 2016.

Az agglomeráció délkeleti szektora egy alapvetően szegényebb, társadalmi státusában a többi szektortól elmaradott területnek volt tekinthető a rendszerváltás és az azt követő egy évtizedben. Az itt található települések ingázó munkavállalóik által jelenleg is erősen

kötődnek a fővároshoz. A szektornak kedveztek az alacsonyabb piaci árak, így a Budapest-ről kiköltözők, illetve a déli megyékből beköltözők következtében az 1990 és 2016 közötti időszakban a települések lélekszáma jelentősen emelkedett. Az 1990–2016 közötti időszakban a szektor települései közül Gyál, Gyömrő és Maglód lakosságszáma jelentősen emelkedett, 15-35% közötti arányban látható változás e települések esetében. A szektor települései – Gyál kivételével, mely 1997-ben vált várossá – a 2000-es évek elején szerezték meg városi rangjukat, így a vizsgált adatok alapján csak részben befolyásolta lakosság-számárányuk növekedését.

Talán egyedül Maglód városa emelkedik ki a csoportból, 2001 és 2011 közötti időszakban a 19. legnagyobb mértékű budapesti kitelepülés által érintett településnek volt tekinthető.

város neve	Gyál	Gyömrő	Maglód	Ócsa	Üllő	Vecsés
időpont	1997	2001	2007	2007	2005	2001

Várossá válás időpontja

település	1990	2016
Diósd	3719	9916
Dunaharaszti	15 247	21 018
Dunavarsány	4962	7659
Érd	43 327	64 841
Halásztelek	6207	9758
Százhalombatta	16 573	18 599
Szigethalom	9 795	17 156
Szigetszentmiklós	19 372	36 330
Tököl	6 308	10 168

4. ábra. A fővárosi agglomeráció déli szektorának városi népességszám-változása

Forrás: Saját szerkesztés. Helységnévtár, 2016.

A fővárosi agglomeráció déli szektora már a rendszerváltás előtt az egyik kedvelt terület volt. Itt található Érd, Diósd és Halásztelek, valamint a déli vonalon elhelyezkedő települések, amelyek a Budapesthez közel költöző, szerényebb jövedelemmel rendelkezők települései voltak. Érd városának lakosságszáma az 1990-es évektől folyamatosan emelke-

dik, ellenben a többi település vonatkozásában inkább a 2000-es évektől látható jelentős változás. Diósd 266%-os, Érd városa esetében – mely a legnagyobb mértékű budapesti ki-település által érintett agglomerációs települések rangsorában a 2. helyen szerepel (2001–2011 között) – 66,8%-os a lakosság-szám-emelkedés. Emellett szükséges megemlíteni azt is, hogy a szektorban élők több mint 60%-a Budapestre, illetve a település környékére ingázik. A városok közül kiemelkedik Szigetszentmiklós, amely egyfelől a harmadik legnép-szerűbb kiköltözési pont – itt 87,5%-os emelkedést láthatunk, ez esetben is aktív a főváros-sal való – elsősorban intézményi igénybevételre épülő – mindennapi kapcsolat. A telepü-lések közül Halásztelek lakosság-száma 57,2%-kal, Százhalombatta lakossága pedig 12,2%-kal emelkedett ugyanezen időszak alatt. A déli szektor sajátosságát adja, hogy lakos-ságának jelentős hányada az agglomeráció központját aktívan használja, a közelebbi tele-pülések esetében a Budapestről kiköltözők, míg a fővárostól távol eső városok esetében inkább az ország különböző részeiről költöznek a szektorba. A szektor településeinek egy része már 30-40 éves városi múltra tekint vissza, mely fejlődésüket, egyben az agglomerá-cióban betöltött szerepükre erőteljes hatást gyakorol. Kiemelendő továbbá e szerepkörből adódóan az is, hogy egyes városok (Érd, Százhalombatta) esetében az évtizedes aktivitás-ról, a fővárossal való szoros együttműködésről szükséges beszélni.

város neve	Diósd	Du-naha-raszi	Duna-var-sány	Érd	Halász-telek	Száz-halom-batta	Sziget-halom	Sziget-szent-miklós	Tököl
idő-pont	2013	2000	2004	1978	2008	1970	2004	1986	2001

Várossá válás időpontja

Település	1990	2016
Biatorbágy	7176	12 932
Budakeszi	11 803	13 939
Budaörs	19 820	28 384
Törökbálint	9459	13 385
Zsámbék	3877	5 368

5. ábra. A fővárosi agglomeráció nyugati szektorának városi népesség-szám-változása

Forrás: Helységnevtár adatai alapján saját szerkesztés, 2016

A nyugati szektor a magasabb státusú lakosok életteréül szolgáló területi egység. Jelenleg itt található az agglomeráció leginnovatívabb és a kiköltözés szempontjából legnépszerűbb települések köre (Budaörs, Törökbálint, Biatorbágy és Budakeszi). A települések bár az agglomeráció szerves részeként jelennek meg, itt is inkább az igénybevételi mechanizmus erőssége mutatkozik az ott élők részéről, a főváros infrastruktúrájának erőteljes kihasználása. E szektor összes településének esetében folyamatos lakosságszám-emelkedés látható. A Budapesthez való abszolút közelség szinte már különválaszthatatlan állapotot jelent a település és a főváros között. A 4. legnagyobb mértékű budapesti kitelepülés által érintett település Budaörs, amely elsősorban a magasabb státusú lakosoknak kedvez. A város esetében 1990–2016 között 43,2%-os, Törökbálint városánál 41,5%, Zsámbéknál 38,4% és Biatorbágy városánál pedig 80,2%-os lakosságszám-emelkedés látható. Biatorbágy esetében a hatalmas lakosságszám-emelkedés a település szerkezetének átalakulását is befolyásolta, az addigi hagyományos gazdasági szerkezetű település alvóvárosi és szolgáltatási típusú településsé alakult át. A szektorban élők legalább 3/3-a a fővárost és környékét veszi igénybe, mind a munkavállalásban, mind pedig mindennapi fogyasztásban. Ez jellemzően minden településtípusban jelen van.

A szektor 12 települése között öt városi rangú település található, melyek közül Budaörs az egyetlen város, amely több évtizede városi rangú település, a további városok csak a 2000-es évek első időszakában váltak várossá. Ennek szerepe különösen Biatorbágy esetében nagy, ahol jelentősebb lakosságszám-emelkedés 2001 és 2011 között volt tapasztalható.

Város neve	Biatorbágy	Budakeszi	Budaörs	Törökbálint	Zsámbék
Időpont	2007	2000	1986	2007	2009

Várossá válás időpontja

Település	1990	2016
Budakalász	7928	10 673
Piliscsaba	5201	8194
Pilisvörösvár	11 067	13 903
Pomáz	12 474	16 764
Szentendre	19 351	25 802
Visegrád	1 781	1 842

6. ábra. A fővárosi agglomeráció északnyugati szektorának városi népességszám-változása

Forrás: Saját szerkesztés. Helységnévtár, 2016.

Az északnyugati szektor az agglomeráció másik zöldövezeti, folyamatos fejlődést mutató egysége. A szektor 23 településből áll; hat városból és 17 községből. Itt található az agglomeráció legkisebb, de legnagyobb történeti jelentőséggel rendelkező városa, Visegrád, amely az ezredfordulón kapott városi rangot. A városi rangú települések esetében 1990–2016 között folyamatos lakosságszám-emelkedés látható, különösképpen magas Szentendre esetében. A város esetében 33%-os az emelkedés, hasonlóan Pomáz, ahol 34,3%, Pilisvörösvár 25,6%-os, míg Piliscsaba esetében 57,5%-os lakosságszám-változást láthatunk. Piliscsaba egyetemi várossá válása bizonyára hatást gyakorolt a városodási és városiasodási folyamatok megindulásában.

A szektor települései összességében nagyon népszerűek, ebben a városok mellett a kistelepülések is hasonló szerepet töltenek be. A szektor városai erősen kötődnek Budapesthez, míg a kistelepülések egymás irányába mutatnak erőteljesebb kohéziót. Egy korábbi vizsgálatban (Laki, 2008) azt tapasztaltuk, hogy a térség társadalmi kohéziója a többi szektorral szemben kimagaslóan erősnek mutatkozik.

A városok között a legrégebben Szentendre vált várossá, a többi 5 település az ezredforduló előtt (1), illetve az elmúlt néhány évben alakult át városi rangúvá.

Város neve	Budakalás	Piliscsaba	Pilisvörösvár	Pomáz	Szentendre	Visegrád
Időpont	2009	2013	1997	2000	1900-as évek	2000

Várossá válás időpontja

Településtípus	Szám
Város és főváros	38
Nagyközség	11
Község	32

7. ábra. A budapesti agglomerációban elhelyezkedő településtípusok és számuk 2016. január 1-jén Forrás: Saját szerkesztés. Helységnévtár, 2016.

A települések lakossága 1990 és 2016 között a 81 település vonatkozásában 10,06%-os növekedést mutat. Budapest kiemelésével az agglomerációs települések esetében 55,9%-os lakosságszám-emelkedés látható ezen időszak alatt. A 2001. évi népszámlálás adatait vizsgálva pedig az is látható, hogy 1990 és 2001 között közel 10%-os (9,42%) lakosságszámcsökkenés történt Budapest esetében. Ahogy ez már az előbbieken említésre került,

ezen időszak alatt válik aktívabbá a szuburbánumba való kiköltözés. A főváros mintegy ellátórendszerként működött tovább az ingázó munkaerő alkalmazására, az oktatási intézmények igénybe vevői körének kielégítésére és a különböző szolgáltatások biztosítására.

A városi rangú települések az agglomerációs szerepek kialakításában elengedhetetlenek. A kérdés az, vajon a főváros és a hozzá tartozó 80 település miként képes az agglomeráció egészéből adódó feladatok ellátására létrejönni, akár szektorális vagy akár szakmai alapon.

Az agglomeráció települései dominánsan az 1990-es éveket követően váltak várossá. A 2010-es éveket követően már csak egy-egy agglomerációs település kapott városi rangot.

Budapest és az agglomeráció közötti kapcsolat erősségét ez a tényező meghatározza, mivel a főváros által nyújtott lehetőségek használata nagymértékben függ attól, hogy helyi szinten miképpen valósul meg a foglalkoztatás, a helyi igények kiszolgálása, illetve a főváros más típusú igénybevétele.

várossá válás időpontja	számuk
1990 előtt	8
1991–2000 között	12
2001–2010 között	13
2011 után	4

8. ábra. Az agglomerációs települések várossá válásának időpontja 1990–2016 között

Forrás: Saját szerkesztés. Helységnévtár, 2016.

	1990	2001	2011	2016
Budapest	2 016 774	1 756 796	1 725 578	1 759 407
Agglomerációs települések	550 070	662 532	793 130	983 926

9. ábra. Budapest és az agglomerációs települések lakosság szám-változása 1990–2016 között (fő)

Forrás: Saját szerkesztés. Helységnévtár, 2016.

Budapest és az agglomeráció lakosságának számárnya az elmúlt időszakban emelkedő tendenciát mutat. Amíg a főváros esetében a 2000-es években jelentős számarány-csökkenés volt látható, addig az agglomeráció településeinek lakosság számában egy biztos emelkedés. A fővárosi agglomeráció helyzetértékelésében mindez komoly szerepet kap, hiszen úgy tűnik, a főváros és a környező települések között valamiféle kapcsolódás mutatkozik. Az agglomeráció települései ugyanakkor a Budapesthez való viszonyukat

sem tudják pontosan körvonalazni. A további kérdés persze az, vajon milyen kötődésnek kellene létrejönnie a szektorok települései és a főváros között, hogy leírhatóvá váljon a fővárosi agglomerációtól és településeitől elvárt feladatok köre.

Az agglomerációval kapcsolatos felvetések második csoportját a települések közötti viszonyrendszerben érhetjük tetten. A települések eltérő módon, szektorális megközelítésben kapcsolódnak egymáshoz, melyek gyakran a mindennapi együttműködést is magukba foglalják. A nyugati és északnyugati településcsoportok esetében erőteljesebb az együttműködés, mint a keleti vagy délkeleti települések vonatkozásában, melynek talán magyarázata a kitelepülés időbeli eltéréseiben rejlik. A települések közötti kapcsolódásokban további erősítő tényezőt jelent a járások vagy kistérségi együttműködések erőssége. Itt a közös területi érdek a domináns, amennyiben ezek a települések területi-társadalmi problémáival küzdenek, úgy egyértelmű, hogy dinamikusabb az együttműködés, mintha nem tapasztalható nehézség.

Összegzés

„Az agglomerációs-szuburbanizációs folyamatok természetesen nem csak a települési funkciók változásaiban, illetve annak a demográfiai-foglalkozási viszonyokra gyakorolt hatásában mutatkoztak meg.” (Beluszky, 2015)

A jelen összefoglalás egy aktuális kitekintés kívánt lenni a főváros agglomeráció és településeinek lélekszám-változására és aktuális helyzetére. E mélyreható elemzéseket nem tartalmazó munka egyfelől látképet alkotott a különböző agglomerációs fogalmak csoportjáról és tartalmáról; milyen keretek és folyamatok jellemzik mindezt, mit jelent az agglomeráció hazai és nemzetközi vonatkozásban, illetve a szorosan kötődő szuburbanizáció folyamata is értelmezésre került.

Az agglomeráció területi sajátosságai történeti szinten érhetőek tetten, melynek fő vonalát az adja, hogy a hazai agglomerációs történeti elemzések vagy közigazgatási vagy társadalom-földrajzi megközelítésűek. Ez egyrészt elfogultságot, másrészt különböző oldalú értékeléseket ad az agglomeráció elemzéséről.

„A kulturális-történelmi tényezők és társadalmi faktorok szinte predesztinálják a főváros és az agglomerációs települések közötti ellentéteket, a bizalmatlanság légkörét és a kooperációra való képtelenséget. Ezen tovább lendítenek a budapesti és az agglomerációs közigazgatás egyedi kialakítása és a politikai ellentétek és ellenérdekek.” (Kocsis, 2015)

A fővárosi agglomeráció 81 települése hat szektorba helyeződve határolódik el egymástól, vagy adott esetben a fővárostól, ezáltal minden szektor a maga sajátosságaival vá-

lik értékelhetővé. Az eltérő fejlődési folyamattal rendelkező településcsoportok különböző módon kapcsolódnak a főváros életteréhez, biztosítva vagy elutasítva a Budapest által nyújtott agglomerációs lehetőségeket (közlekedés, szolgáltatás).

Az összefoglalás külön értékelést ad az egyes szektorok társadalmi és területi fejlődéséről, kiemelve a lakosságszám-emelkedés tényét, nem magyarázva a mögöttes tartalmakat. Hiszen az a legfontosabb, hogy a városok, települések lélekszáma jelentősen növekedett, és csak részletkérdés – jelen esetben – az alternatívák összegyűjtése. A tényen nem változtat; a fővárosi agglomeráció ma a legnagyobb területi egység Magyarország térképén. A nagyságból adódóan egyértelmű az is, hogy számos konfliktus, összeütközés, valamint megoldásra váró problémával küzd.

Felhasznált irodalom

- Beluszky Pál (2003): Magyarország településföldrajza. Általános rész. Pécs-Budapest, Dialóg Campus
- Beluszky Pál (2015): Máig erő múlt. 9–18 p. In: Sikos T. Tamás (szerk.): A Budapesti Agglomeráció nyugati kapuja. Budaörs, Törökbálint, Biatorbágy. Gödöllő, Szent István Egyetem – Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola
- Bernát Tivadar, Bora Gyula, Fodor László (1973): Világvárosok – nagyvárosok. Budapest, Gondolat
- Berza László (főszerk.) (1993): Budapest lexikon A–K. Budapest, Akadémiai Kiadó
- Dövényi Zoltán–Kovács Zoltán (1999): A szuburbanizáció térbeni-társadalmi jellemzői Budapest környéke. Földrajzi Értesítő XLVIII. évf. 1999. 1–2. füzet, pp. 33–57. Letöltés helye: http://www.mtafk.hu/konyvtar/kiadv/FE1999/FE19991-2_33-57.pdf
- Enyedi György–Horváth Gyula (2002): Táj, település, régió. Budapest, MTA TK – Kossuth Kiadó (Magyar Tudománytár sorozat 2.)
- Faragó László (2008): A funkcionális városi térségekre alapozott településhálózat-fejlesztés normatív koncepciója. In: Falu Város Régió 2008/3. Letöltés helye: http://regionalispolitika.kormany.hu/download/d/e1/31000/FVR_2008_3_NTH.pdf
- Giddens, Anthony (2008): Szociológia. Budapest, Osiris Kiadó
- Haggett, Peter (2006): Geográfia. Globális szintézis. Budapest, Typotex
- Hidas Zsuzsanna (szerk.) (2014): Agglomerációk, településegységek. Magyarország településhálózata 1. Budapest, KSH (könyv formátum)
- Kapitány Balázs (szerk.), (2015): Demográfiai fogalomtár. Letöltés helye: <http://demografia.hu/hu/tudastar/fogalomtar/27-agglomeracio>
- Kocsis János Balázs (2008): Városfejlesztés és városfejlődés Budapesten. Ph.D dolgozat. Letöltés helye: http://doktori.tatk.elte.hu/2008_Kocsis.pdf

- Kocsis, János Balázs (2013): *Városi szétterülés folyamatai Budapesten és környékén. Letöltés helye:* <https://storage.googleapis.com/vshu/Varosi-szetterules.pdf>
- Meggyesi Tamás (2005): A 20. század urbanisztikájának útvesztői. Budapest, TERC
- Migráció és lakáspiac a budapesti agglomerációban. (2014). Budapest, KSH. Letöltés helye és ideje: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/bpmigracio.pdf> 2017.02.12.
- Országos Területfejlesztési Koncepció 2005. Letöltés helye: http://www.kvvm.hu/cimg/documents/97_2005_OGY_hat_OTK_rol.pdf
- Preisich Gábor (1998): Budapest városépítésének története 1945-1990. Budapest, Műszaki Kiadó
- Sikos T. Tamás (szerk.) (2015): A Budapesti Agglomeráció nyugati kapuja. Budaörs, Törökbálint, Biatorbágy. Gödöllő, Szent István Egyetem – Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola
- Szelényi Iván (szerk.) (1973): Városshociológia. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Szabó Tamás (2016): Városkörnyéki önkormányzati kooperációk az agglomerációs térségekben. Letöltés helye: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/899/1/Szabo_Tamas.pdf
- Tímár Judit (1991): Elméleti kérdések a szuburbanizációról. Földrajzi értesítő. XLVIII. évf. 1999. 1–2. füzet, pp. 7–31. Letöltés helye: http://www.mtafki.hu/konyvtar/kiadv/FE1999/FE19991-2_7-31.pdf
- Tóth Géza – Schuchmann Péter (2010): A Budapesti agglomeráció területi kiterjedésének vizsgálata. Területi Statisztika 2010/5. Letöltés helye: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2010/05/toth_schuchmann.pdf
- Vidor Ferenc (szerk.) (1979): Urbanisztika. Válogatott tanulmányok. Budapest, Gondolat